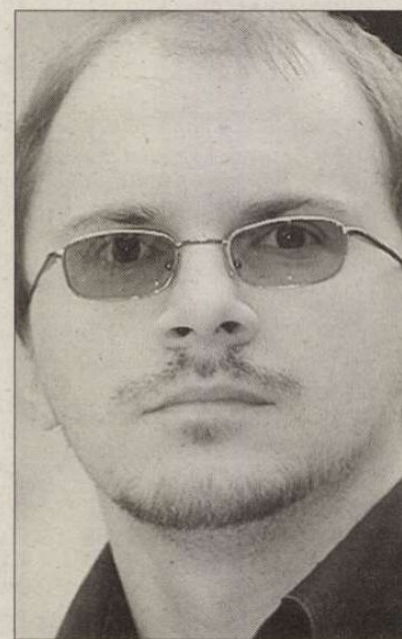
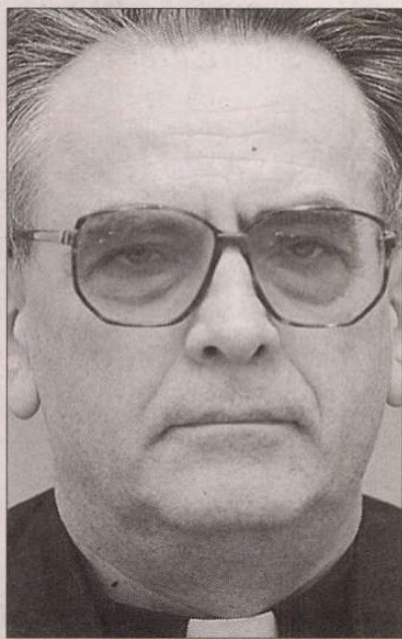

Az igazi áldozathozatal elvárások nélküli

Ebben a hónapban arról kérdeztük Tarjányi Béla teológust, Vedres Csaba zeneszerzőt, Ekler Andrea irodalomtörténest, V. Majzik Mária szobrászművészt és Karsai Gábor filozófust, mit jelent a krisztusi áldozathozatal, hogyan van jelen az áldozat témája a művészetben és a művész életében.

VARGA KLÁRA

Akiken megtörik a bűn dühe

– Mit jelent Krisztus áldozata az emberiség történetében?

TARJÁNYI BÉLA: – Az teszi egyedülállóvá Jézus szenvedését, áldozatát, hogy ő Isten fia volt, Isten fiaként vállalta azt, hogy életét adja az emberekért. Ha egy ember vállalja a szenvedést vagy a halált egy másik emberért, akkor olyan dologhoz segíti embertársát, ami lehet ugyan nagyon értékes, de mindenképpen mulandó. Kolbe atya például a koncentrációs táborban vállalta a halált egy rabtársa helyett, így az végül kiszabadulhatott, és visszatérhetett családjához. Jézus Krisztus azonban áldozatával nem mulandó dolgot érdemelt ki számunkra, hanem az örök életet, illetve annak lehetőségét. És mivel Isten volt, ezt nemcsak egy ember számára szerezte meg, hanem mind az azok számára, akik hisznek benne, és követik őt. Isten sokféleképpen megmutatkozott az embereknek a történelem folyamán, de a legtöbbet fia által mondta ki önmagáról. Jézus Krisztusban nem a hatalmát, nem az erejét vagy szigorúságát mutatta meg, még csak nem is egyszerűen a jószágát, hanem az irántunk való végtelen szeretetét. Azt, hogy mire képes értünk, mennyire fontosak vagyunk neki. Nem magyarázkodott, és nem bizonygatta ezt többé, hanem megmutatta fiában, fia áldozatában. Meghozta úgy, hogy közben láthattuk: Jézus imádkozik még ellenségeiért is, őket is menteni, megmenteni igyekszik. Krisztus áldozata azért is egyedülálló, mert azt a feltámadás (dicsősége) követte: a rendíthetetlen bizonyosság és az igazi élet. Bizonyossága annak, hogy az élet soha, semmiképpen nem tragédia, hanem előkészület, út az igazi, az örök élet felé. Készülődés és haladás, végül megérkezés Istenhez, aki annyira szeret bennünket.

– Mit mond a krisztusi áldozat korunk emberének?

– A mai világ, a közhangulat vágyaink hajhászására, önmagunk és érdekeink érvényesítésére ösztönöz. Közben igyekszik feledtetni velünk, hogy a szerencse mulandó, hogy erőnk s napjaink egyszer elfogynek. Te csak élvezd az életet – carpe diem! –, harsogjál mindenfelől, érvényesülj, fogyassz, ne törődj mással – és a másikkal. Isten azonban Krisztus áldozata és feltámadása által csöndesen és meggyőzően figyelmeztet bennünket. Megmutatja az emberi élet igazi célját és az oda vezető utat. „Ha Isten így szeretett bennünket, nekünk is szeretnünk kell egymást!” (1 Ján. 4,11.)

– Milyen módon közvetítik-e az üzenetet, akiknek ez a feladatuk?

– Ez a csöndes isteni szó, figyelmeztetés ma is hallható. Ezt hirdetik – többé-kevésbé tisztán – a keresztény egyházak és közösségek, amikor Krisztusra figyelnek, és nem egymással vetélkednek vagy vitatkoznak. S e csöndes szó igazáról tesznek tanúságot mindazok, akik csöndesen és titkon megélik és gyakorolják embertársaikkal között az áldozatos, krisztusi szeretetet. Ők azok, akiken megtörik a bűn dühe, s akiken kicsorbul a gyűlölet és a gonoszság éle. S mert ilyen emberek a keresztalál és a feltámadás óta mindig voltak, vannak és lesznek a

világban, Krisztus áldozata nem volt hiábavaló. Ez a világ már nem ugyanaz többé, mint annak előtte. Ebben a világban jelen van már Isten országa.

Folyamatos illúzióvesztés

– Kinek az áldozata szükséges ahhoz, hogy művészi alkotás jöhessen létre?

VEDRES CSABA: – A katarziszokat, amelyek nélkül képtelen vagyok komponálni, mindig mások szeretete, megértése, nem várt segítsége váltja ki belőlem. A Jóistené, szűkebb és tágabb családomé, barátaimé, a minket befogadó közösségé.

– A művész életében milyen áldozathozatalra van szükség, hogy jó művek szülessenek?

– „Csak aki napról napra vállalja a kezdők didergő csupaszágát, bizonyulhat talán – legvégül – mesternek. És ez nem külsőségeken múlik, épp nem valamiféle tanulmányoságon – hanem legbelül, szív és értelem rejtekében dől el” – írja Pilinszky. A kezdők didergő csupaszága kényelmetlen, lenézett és póre állapot. S pontosan ezt a póreséget, ezt a szerepentességet és kiszolgáltatottságot tudja Isten felhasználni arra, hogy általa egy művészen keresztül valami fontosat és igazat mondjon el az emberről, vagy – különleges pillanatokban – saját magáról. Ennek az állapotnak a megtartásáért folyamatosan áldozatot kell hozni. Ez az áldozat azonban nem lehet öncélú. Csak az lelki megértelmét, aki maga is „megvetett volt, s tudta, mi a szenvedés”.

– A művekben tükröződik, hogy ki milyen áldozatot hozott?

– Igen. Ilyenkor szoktunk megszenvedett, hiteles vagy mély műalkotásokról beszélni. Bizonyos idő eltelté után már képesek vagyunk rutinból is „egész jó” műveket létrehozni. De valódi mű készítésekor mindig felmerül a nagy kérdés, hajlandó vagyok-e még egyszer alászállni, azaz újra elveszíteni az illúzióimat. A képességeimről, a tudásomról, a lelki és hitbeli állapotomról. Ha igen, ez újból és újból nagyon fájdalmas folyamat, ráadásul benne rejlik a kockázat, hogy a közönség sem fog annyira örülni a végeredménynek, hiszen esetleg „kikapcsolódni”, és nem „bekapcsolódni” jött. Hosszú távon azonban mégis gyümölcsöző a folyamatos illúzióvesztés, mert általa addig ismeretlen tartományokat fedez fel az ember, s ez mindenképpen érezhető az elkészült műalkotáson is.

– Fontos, hogy a többi ember tudjon arról, milyen áldozatot hoz művéért egy művész?

– Azt gondolom, hogy nem. A régi ikonfestők például több hónapos kemény börtönt tartottak, mielőtt „a szent”-tel foglalkoztak volna. Áldozatuk ereje megjelenik műveik belső csendjében, transzcendens nyugalomban, sokrétűségében. Ami ilyenkor történik, az Isten és a művész közös, szép titka, s jó, ha az is marad.

A láthatatlant megragadni

– Milyen áldozatot követel az irodalom az írói, költői?

EKLER ANDREA: – Naivitás lenne azt várni az emberektől, hogy a maguk hivatásában,

munkájában Jézus példáját követve önzetlenül, a maguk érdekeit háttérbe szorítva adják át, amit talentumként „kaptak”. Mivel azonban az élet üres lenne, ha elveszíténénk a szépbe, jóba vetett hitünket, a művészeketől, így a költőktől, íróktól mégis elvárjuk ezt. Húsvét és a költészet napja közeledtén önkéntelenül adódik ez a párhuzam. Az írói, költői létmód ennek jegyében feltétlen áldozatot követel. A nyomorgó költő mítosza nemcsak él a köztudatban, de elfogadottá is vált. Pedig problémája elsősorban abban rejlik, hogy gyakran az írásnak sem egzisztenciális, sem „társadalmi rang” tekintetében nem tulajdonítanak értéket. A kultúrát, így az irodalmat is luxustermékeknek, az alkotókat sokszor ingyenélőknek ítélik. Az általam kedvelt írók, költők többségének polgári foglalkozása is van, az írás így sok lemondást igényel tőlük. Leleki, szellemi, fizikai áldozatot hoznak a szépirodalomért, értünk, s így önmagukért is.

– Valtózik-e koronként, milyen áldozatot kell hozni?

– Vathy Zsuzsa Angyalhíd című regényének főhőse számára megadatik a lehetőség, hogy megjelenjen, átéljen bizonyos – sokunk által kedvelt – „korszakokat” (például: reneszánsz, romantika, századforduló). Többnyire művészként, de mindenképpen művészi lelkülettel teszi ezt, s „tapasztalata” leegyszerűsítve éppen az, hogy minden korban vannak szépségek és nehézségek, a „titkok” ettől független. Visky András szavaival élve: „A láthatatlant megragadni a láthatóban, ez az áldozat. A kiábrázolás a szertartás maga. A szertartás középpontjában az áldozat áll (...) vonatkozik (...) A kimondott szóra, a Könyv megnyitására, a boltozat összehajló íveire. Amelyek soha nem ott végződnek, ahol összeérnek.”

– Létezik kifejezetten „mai” áldozathozatal?

– Úgy gondolom, nincs. Ha azt nézzük, hogy Sütő András „Szemet szóért” áldozott, gondoljunk Petőfi Sándorra is. Ha például Csóori Sándor, Nagy Gáspár, Léka Géza, Oláh János vagy a fiatalok közül Nagy Gábor, Penckőfer János, Barna T. Attila és mások felelős esztétikai és morális gondolkodását, költészetét, írásait tekintjük, eszünkbe kell hogy jusson Vörösmarty Mihály, Madách Imre, József Attila, Nagy László, Bakai István és Németh László is.

– Akad-e, aki ez alól ki akar bújni?

– Az én olvasatomban is vannak olyan szerzők, akik műveikben az érvényesülés, az egyéni érdekek előtérbe helyezése okán feláldozzák a „titkot”, elfeledkezve a kimondott szó erejéről, s kimondás felelősségéről.

– Fontos, hogy erről beszéljen az irodalomtörténész?

– Bizonyára oka van annak, hogy annyira kedveljük a jó ízlés határain belül közölt szerzői naplókát, leveleket, amelyek közvetett vagy közvetlen módon éppen erről az „áldozatról” szólnak. Úgy gondolom, ez a megértésre való törekvés részét képezi. Fontos, hogy tudjunk, értsük, érezzük, hogy mindez értünk van, az olvasóért, az emberért. Jelenits István írja: „Ez az én testem, amelyet értetek adok... Ez a kehely az új szövetség az én véremben...» Azzal, hogy elrejtőzik, legalább annyira meg is mutatkozik itt Jézus: így szeret.

Azért jött, hogy életünk legyen”. Akár írunk, költünk... S az olvasó felelősségét is meg kell említeni. Ne feledjük: „A kimondott szó csak a várakozókhoz jut el. Ahhoz, aki hallani akar.”

A verejtékkel vizezett agyag

– Mit jelent az ön számára, hogy a legszenvedtebb áldozathozatal ábrázolja munkáit?

V. MAJZIK MÁRIA: – Már jó néhányszor megmintáztam a megfeszített Megváltót. Minden alkalommal elfog a kétség, hogy jogom van-e ehhez. De ilyenkor arra gondolok, hogy azok az emberek, akik majd látják ezt a képzőművészeti alkotást (templomokban, kórházakban, kápolnáknban), erőt merítenek belőle, és elgondolkoznak azon, hogy az ő szenvedéseik nem is olyan nagyok Jézuséhoz képest. Míg elkészülök egy munkámmal, komoly lelki és fizikai kínokon megyek keresztül. Nem mindegy, mit adok át a művészetemmel az embereknek. Ez komoly felelősség. Úgy gondolom és érzem, hogy nehezebb, gyöttrődéssel telibb, önmargangolóbb ez az élet. Ha tehetséget kapott az ember, nem kufarkodik vele, nem akar előjogokat – ellenkezőleg, adni akar.

– Hogyan kerül az alkotó művész áldozata a krisztusi áldozat mellé?

– Általában nagyméretű munkákat készítek, ilyen például a parajdi római katolikus templom, ennek során egy tonna agyagot dolgoztam meg. A nagyhéten készülttem el az óbudai Hospice Ház kápolnájával (nyolc mázsa agyagból). Nagyon nehéz körülmények között dolgoztam, s ezt a munkát már lazasan fejeztem be. Szó szerint úgy éreztem, hogy belepusztulok, itt halok meg az agyag fölött. Vizeznem sem kellett az agyagot, mert a verejtékem elég volt. Elmondva elég borzasztó, de ezt én nem így életem meg. Akkor érzem magam jól, ha dolgozom. Minden megszűnik körülöttem, felémelő, csodálatos érzés. Nincs más, csak az agyag meg én. Úgy érzem, ez Isten ajándéka, és boldog vagyok, hogy ezt megkaptam. Azt szoktam mondani: a művészek élete rövid (néha valóban úgy érzem, ezt nem lehet sokáig így csinálni). Valaki egyszer erre azt felelte: de széles.

Az ajándéknak hatalma van

– Hogyan él az áldozathozatal, megváltás témája különböző kultúrák hagyományában?

KARSAI GÁBOR: – Az áldozat mint rítus szinte minden kultúrára, vallási hagyományra jellemző, lényegileg egységes jelenség. Az áldozat a rítus mellett a rítusban feláldozott dolgot is jelöli. Harmadik jelentésében az a fajta tevékenység, amit az ember másért hoz: ez az áldozathozatal, illetve az önfeláldozás eszméje. Az áldozatot összességében a do ut des (adok, hogy adj) elvvel szokták magyarázni. De Van der Leeuw és mások szerint van egy mélyebb értelme is, a közös, szakrális étkezés: vagy maga az istenség volt az áldozat azáltal, hogy megették, vagy az istenség is asztaltárs volt, aki az áldozati lakoma során megkapta a maga részét. Az áldozat így alapvetően kapcsolat-teremtés, részesedés egy másik személyben azáltal, hogy önmagam egy darabját átadom neki. Az ajándéknak hatalma van,

összekapcsol, communiót hoz létre. Az áldozat erő- és hatalomadás: vagy úgy, hogy az áldozó ételáldozattal erőt ad az istenségnek, vagy az erő magában az áldozatban van, amit az áldozó ételként elfogyaszt, vagy ez az étel maga az istenség, vagy az istenség is asztaltárs. Az áldozat a közösség feláldozása az egyik tagján keresztül, hogy a közösség még erősebb legyen. Megteremti, erősíti és alakítja a közösséget. Az így értett áldozat azonban könnyen pusztá mechanizmussá válhat, mint ahogy az Indiában történt. A formális „külső” áldozattal szemben ekkor megjelenik a „belső áldozat” igénye. Az áldozati rítus összességében tehát nem kereskedelmi kapcsolat egy istenséggel, nem is pusztá hódolat előtte. Nem lehet eldönteni, ki ad és ki kap. Az áldozat lényege az ajándék maga, mely az embert és az istenséget kölcsönös függőségbe hozza. Az úgynevezett helyettesítő áldozat (amikor az áldozó magát valami mással: állattal, gyermekével, kaláccsal stb. helyettesíti) során az áldozó szintén önmagából ad, végső soron önmagát áldozza fel. Az áldozat ilyenkor átveszi az áldozó szerepét, miközben az áldozó nem mentesül az áldozat hatása, az önfeláldozás alól. Az áldozatnak azonban talán van egy még mélyebb értelme is. Az indiai védikus vallás például úgy ábrázolja a teremtőt, mint aki a teremtésbe maga is „beleáldozódik”. A teremtés a teremtő áldozata a szó mindhárom értelmében: rítus, a rítus felajánlott tárgya és önfeláldozás. Az emberek áldozati rítusainak ezek után az lenne a lényege, hogy ezt a teremtésbe áldozódott, „szétessett” teremtőt a saját áldozatukkal az ő Fiában újra „összerakják”, mintegy „újrate-rementsék”. Krisztus keresztalálában Jünger és Moltmann teológiájához hasonlóan egy Krisztusban „meghaló” Isten halálát látom, aki maga is átélte a halált. Krisztus mint ember áldozatának pedig az így meghalt Isten benne és általa végbemenő feltámasztása, „újrate-rementése” volt a lényege.

– Az áldozathozatal, a megváltás témája ma nem mindig része a gondolkodásnak...

– Pedig Krisztus áldozata olyan minta, amit kinek-kinek egy belső áldozatban újra kellene élnie. Fel kellene élesztenünk a bennünk élő Krisztust, a kreatív transzformációt, mely az áldozatban jelentkezik. Az áldozatot valóban olyan teremtő- és mozgatóerőnek látom, ami nélkülözhetetlen az Istennel, a természettel vagy az emberekkel való összhang újbóli megtalálásához.

– Lát-e esélyt arra, hogy változzon ebben a tekintetben a kor szellemisége?

– Főként az ökológiai szemlélet szélesebb körű elterjedésében látom a reményt, amelynek lényege szintén egy áldozat lenne: az emberi faj ismerje fel, hogy hosszú távú boldogulása áldozatot követel tőle. A természet és a többi lény tisztelétét, ahogyan arról a buddhizmus beszél. Krisztus áldozata cselekvő, tevőleges magatartást követel tőlünk, melynek szakrális formája a közösségért, a Másikért hozott áldozat. Van der Leeuw és Lévinas nyomán azt mondanám, engem is egy olyan filozófia érdekel, mely a földön van itthon, bár a túlvilág, az ebben a világban láthatatlanul nyomot hagyó végtelen, a transzcendencia szeretete élteti.